

**TİMURLU DEVLETİ EMİRLERİ I- BARLAS BOYU: MIZRAB
BARLAS
AMIRS OF TIMURID STATE I- BARLAS TRIBE: MIZRAB BARLAS**

Ali Rıza YAĞLI*

Öz

Emîr Mızrab, Barlas boyundan Emîr Caku'nun oğludur. Ailesinin idaresinde bulunan Kunduz ve Bağlan bölgesi uluslarını yönetmiş, Turşiz kendine suşurgal olarak verilmiştir. Emîr Mızrab, Emîr Timur'un ardından Şahruh Mîrza'nun hizmetine girmiş, emîrü'l-ümerâlık ve emîr-i tümenlik yapmıştır. Askerî faaliyet olarak ilk Hindistan Seferi'ne katılmıştır. Ardından Yedi Yıllık Sefer'de bulunmuştur. Başından beri Şahruh Mîrza'nın maiyetinde olan Emîr Mızrab, Timurlu fetretinde de hizmetine devam etmiştir. Şahruh Mîrza'nun hâkimiyet kurmasında önemli yararlıkları görülmüştür. Şahruh Mîrza'nun hizmetinde Fars hâkimi iken ölmüştür. Oğlu Pir Ahmed ise Emîr Timur'un hizmetinde emîrü'l-ümerâ olarak görev yapmıştır. Ancak Emîr Timur'un ölünce babasının aksine Halil Sultan'ın tarafında yer almıştır. Burada görevi kötüye kullandığı için öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Emîr Mızrab, Emîr Caku, Barlas boyu, Emîr Sultan Pir Ahmed, Kunduz, Bağlan, Emîr Timur, Şahruh Mîrza.

Abstract

Amir Mızrab was the son of Amir Caku from the Barlas tribe. He ruled the nations of Qunduz and Baglan regions under his family and Turshiz was given him as sujurgal. Amir Mızrab entered the service of Shah Rukh Mîrza after Emir Timur, served as amiru'l-umera and amiru'l-tumen. He took a part in the First Indian Campaign as a military activity. He then took part in the Seven-Year Campaign. Amir Mızrab who was in the retinue of Shah Rukh Mîrza from the beginning, continued to serve in the Timurid interregnum. He was seen as an important beneficiary in Shah Rukh's dominance. He died while was a Persian ruler, in the service of Shah Rukh Mîrza. And His son Pir Ahmed served as emîrü'l-ümerâ in the service of Emir Timur. However, when Emir Timur died, he was on Halil Sultan's side unlike his father. He was killed here for abusing the mission.

Keywords

Amir Mızrab, Amir Chaku, Barlas tribe, Amir Sultan Pir Ahmad, Qunduz, Baglan, Amir Timur, Shah Rukh Mîrza.

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ali.riza.yagli@giresun.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-4414-3834>.

Giriş

Emîr Caku'nun oğullarından olan Emîr Mızrab Barlas'ın Sultan Pir Ahmed adında bir oğlu, Devlet Sultan, Mihriye Bigim ve Şehr-i Banu adında üç kızı vardır (Muizzü'l-ensâb, [y.z.] The British Library: 90b; Muizzü'l-ensâb III 2006: 112). Kaynaklarda Emîr Mızrab, Mızrab-ı Caku (Ca'ferî 2011: 24), Emîrzâde Mızrab/Mıdrab (Gıyaseddin Ali Yezdî 1379: 100; Şâmî 1987: 224), Emîr Muzrab Caku (Şerefüddin Ali Yezdî 2013: 432), Emîr Mızrab Bahadır (Hafız Abru I 1371: 14, 26 vd.), Emîr-azam (Hafız Abru I 1371: 301), Mîr Muzrab (Muizzü'l-ensâb III 2006: 160) olarak geçmektedir.

Emîr Timur'un emîr-i divânı olan Emîr Mızrab, daha sonra Şahrüh'un hizmetine girerek tavaçı¹ olmuş, emîr-i emîr/emîrû'l-ümerâlık ve tümen komutanlığı yapmış, Kunduz ve Bağlan uluslarını yönetmiştir. Fars bölgesi hâkimliğine getirilmiş ve bu mevkideyken ölmüştür (Muizzü'l-ensâb III 2006: 112, 152, 160).

1. Emîr Timur'un Hizmetindeki Faaliyetleri

Emîr Mızrab Caku, kardeşi Cihanşah gibi babasıyla aynı dönemde görev yapmamıştır. Onun adı ilk olarak, Hindistan Seferi'nde geçmektedir. Sultan Mahmud'a karşı Köyle Köprüsü'nden Delhi'ye doğru hareket eden Emîrzâde Pir Muhammed Cihangir'in komutasında bulunan barangar/bravungar/sağ kanada dâhil edilmiştir (7 Rabiülahir 801/17 Aralık 1398) (Gıyaseddin Ali Yezdî 1379: 100; Şâmî 1987: 224; Hondmir III/I 1994: 266).² Yedi Yıllık Sefer sırasında Emîr Timur, Mardin'den ayrıldığında Sultan Mahmud Han ve Emîrzâde Rüstem komutasında büyük emîrlerle birlikte Bağdat'a hareket etmiştir (Yezdî 2013: 372; Ca'ferî 2011: 24; Hondmir III/I 1994: 278). Emîr Timur, Musul'a geldiği vakit Emîr Mızrab, Emîrzâde Rüstem Bahadır ve Togay Buğa'nın oğlu Emîr Rüstem'in tümenlerinden seçilmiş askerlerle beraber ilgar yaparak Bağdat'a gitmelerini ve buradaki vaziyetten haber etmelerini emretmiştir. Şehrin doğusuna inen ordu burada Celayirli Sultan Ahmed'in askerlerini yenmiştir (Şâmî 1987: 286). Sultan Yıldırım Bayezid'in üzerine Erzincan'a gönderilen Şahrüh Mîrza'ya katılmaları için Gürcistan'daki mîrzalara haberci gönderilen Mızrab Caku (Yezdî II 1336: 268-269; Yezdî 2013: 377), Emîr Timur'un Ankara'dan Sivrihisar'a hareket ettiğinde Herat'ta bulunan Emîr Ak Buka'nın ölmesi sonucunda Horasan'a gönderilmiştir (Hondmir III/I 1994: 284).³ Daha sonra Ağlak'ta bulunan Emîr Timur tarafından İskender Şeyhî meselesi için acele çağrılması üzerine Horasan'dan hareket etmiş (Şevval 806/Nisan-Mayıs 1404) ve Amul ve Sari üzerinden Hazar'da orduya katılmıştır. İskender Şeyhî ormanda aranmış fakat hiçbir iz bulunamamıştır (Yezdî II 1336: 415; Yezdî 2013: 432; Hondmir III/I 1994: 290, 291).⁴

¹ Tavaçı olarak da geçmektedir. Birden fazla tavaçı tayin edilebilmektedir. Askerin toplanması, ordunun nizamı, inzibatu, ganimetin paylaşılması, verilen emirlerin ulaştırılması ve hükümdarın önünde yapılan geçit törenlerinin yapılması işlerinden sorumludur. (Babur II 1987: 653; Alan 2017: 223)

² Yapılan birkaç savaşın ardından fil ve gergedanlar çıkarılmıştır. 120 adet fil mîrzalara taksim edilmiştir. Ayrıca bir kısmı Semerkand başta olmak üzere Tebriz'e iki, Herat'a beş, Şiraz, Şirvan ve Azerbaycan'a birer fil gönderilmiştir (Yezdî 2013: 305).

³ Ca'ferî, Emîr Mızrab'la birlikte Halil Sultan'ın da gönderildiğini bildirmektedir (Ca'ferî 2011: 32).

⁴ İskender Şeyhî, babası ve kardeşinin bölge seyyidleri tarafından öldürülmesi üzerine (1392 sonu) Emîr Timur'un yanına gelerek onun hizmetine girmiştir. Emîr Timur ona Amul'u vermiştir. Ancak o, itaatten ayrılarak Firuzkûh ve Demavend'e gitmiştir (1403 sonu). Bunun üzerine Emîr Timur, "*Süleymanşah-bek ona gitsin ve şayet İskender düşmanca tavırdan vazgeçer ve itaat kemerini bağlarsa dokunmasın, ama itaat etmeyi reddederse, Kum ve Kaşan'daki piyadeleri toplayıp bulunduğu yerde onun işini bitirsin!*" emrini vermiştir. İskender Şeyhî'nin üzerine giden Rüstem Mîrza ve Emîr Süleymanşah, onun Firuzkûh Kalesi'ni tahkim ettirerek oğluyla birlikte oraya çekildiğini, daha sonra kendisinin Cilavun ve Rüstemdâr ormanlarına çekildiğini görmüştür. Rey'de yirmi gün bekledikten sonra Rey, Kum ve Kaşan piyadelerini toplayarak Nur Kalesi'ni kuşatmışlardır. Daha sonra Emîr Timur Mîrza-bek komutasında Sari ve Amul

2. Şahruh Mîrza'nın Hizmetindeki Faaliyetleri

Emîr Mızrab Caku, Horasan'ın Emîr Timur tarafından Şahruh Mîrza'ya verildiğinde onun maiyetine dâhil edilmiş (799h./1397) (Yezdî I 1336: 573; Yezdî 2013: 271)⁵ ve Emîr Timur'un ölümünden sonra Şahruh Mîrza'ya tabi olan emîrler arasında yer almıştır (Ca'ferî 2011: 52).⁶ Şahruh Mîrza'nın Çin Seferi sırasında Herat'ta olduğu ve Emîr Mızrab'ın adının sefer sırasında anılmadığı göz önünde bulundurulursa, Timurlu fetretinin başından beri Şahruh Mîrza'nın yanında olduğu anlaşılmaktadır.

Emîr Timur'un ölümünün ardından Herat'ta tahta oturan Şahruh Mîrza (Ramazan 807/Mart 1405), Halil Sultan'ın Semerkand'a hâkim olduğu haberini alınca Maverâünnehir'e gitmeye karar vermiş ve Horasan'a Emîr Mızrab Caku, Emîr Hasan Sufî Tarhan ve Alike Kükeltaş'ı tayin ederek onları bölgenin durumunun kaydedilmesi için görevlendirmiştir (Hafız Abru I 1371: 14; Hondmir III/II 1994: 307). Aynı yıl içinde ise Tus ve Meşhed'in idarecisi olan Şeyh Ali Bahadur'un oğlu Emîr Seyyid Hoca/Said⁷ Hoca'ya yardıma gönderilmiştir. Mızrab Caku, yapılan savaşta Hoca Sultan Ali ve Pîr/Pirek Padişah'ı yenen ordunun sol kolunda yer almış, Pirek Padişah'ın sol kolunu ortadan kaldırıp merkezine saldırmıştır (807/1404-1405) (Hafız Abru I 1371: 26-28, 32, 58-59; Tacü's-selmânî 1999: 40; Hasan-ı Rumlu 2006: 28-29).⁸ Bu iki emîrin kaçması üzerine Seyyid Hâce'yle birlikte Sebzvar'ı ele geçirip yağmalamıştır (Fasih 1339: 156). Şahruh Mîrza, Horasan'da kargaşalık çıkardığı gerekçesiyle Hacı Muhlis'i ve Haf Hâkimi Emîr Kıvameddin Şâdî'nin öldürülmesini Emîr Mızrab'a havale etmiştir (807h.) (Fasih 1339: 158-159).⁹ Emîr Mızrab Caku, Seyyid Hoca ve Emîr Cihan Melik'le birlikte Kalpuş yaylağında bulunan Miranşah Mîrza'yla görüşmüş (Hafız Abru I 1371: 86; Hasan-ı Rumlu 2006;

piyadelerini de destek için göndermiştir. Ardından Ebu Bekir Mîrza'yı da 200 at, 100 zırh ve 100.000 altın dinar vererek İskender Şeyhî meselesine havale etmiştir. Emîr Timur Firuzkûh Kalesi'ne gelmiş kale ele geçirilmiştir. Emîr Timur Çilav'a gelmişse de İskender Şeyhî buranın halkıyla birlikte kaçmıştır (30 Mayıs 1404). Ormana sığınan İskender Şeyhî'yi Emîr Timur çok hassas bir şekilde arattırmıştır. Emîr Timur'un askerleri onu bulmuşsa da İskender Şeyhî 200 yaya ve 30 atıyla birlikte çarpışmış fakat ormanın derinliklerine yönelmiştir (4 Haziran 1404). Emîr Timur'un askerleri tekrar karşılaşmışsa da İskender Şeyhî Gilan taraflarına kaçmıştır. Emîr Timur İskender Şeyhî'nin yakalanması için ne kadar çaba sarf etmişse de o bir türlü yakalanamamıştır (Yezdî 2013: 202, 423, 427, 428, 429, 430, 431, 432-433).

⁵ Emîr Timur, Şahruh Mîrza'ya Firuzkûh'a kadar olan Horasan, Seidtan, Mazendrân ve Rey topraklarını vermiştir. İleri gelenlerden başta Emîr Caku'nun oğlu Emîr Mızrab olmak üzere Emîr Süleymanşah, Şeyh Ali Bahadur oğlu Seyyid Hoca, Hacı Seyfeddin oğlu Abdüssamed, Hasan Candar, Meleket ve oğlu Cihan Melik, Fulad oğlu Pîr Muhammed, Gıyaseddin Tarhan oğullarından Ali Tarhan ve Hasan Sufî, Kavçınlardan Toplak, Kepekçi Yurtçı, Tagay Mergen, Olca Buga Mecelkeçi, Şeyh Ali ve Mirek gibi beglerini onun hizmetine tayin etmiştir (Yezdî 2013: 271).

⁶ Emîr Mızrab'dan başka Alike Kükeltaş, Seyyid Hoca, Emîr Firuzşah, Hasan Candar, Emîr Mihrab, Emîr Yusuf Celil, Emîr Abdüssamed, Emîr Tahir, Emîr Seyfeddin'in oğulları, Emîr şeyh Lokman Barlas, Yadiğar Şah Arlat, Emîr Çeharşenbe, Emîr Fermaşeyh bulunmaktadır (Ca'ferî 2011: 52-53).

⁷ Tarihname tercümesi bu şekildedir (Tacü's-Selmânî 1999: 40).

⁸ Pîr/Pirek Padişah, Toga/Togay Timur'un torunu ve Lokman Padişah'ın oğludur ve Cengiz Han soyundandır. Emîr Timur Astarâbâd/Esterâbâd'a geldiğinde ona tabiyetini bildirmiştir (Eylül 1392). Böylece Astarâbâd ve Mâzendârân'da bir hükümdar gibi yönetimde kalmıştır. Şahruh Mîrza onun oğluyla kızını nişanlamıştır. Ancak Emîr Timur'un ölüm haberini alınca Bistam şehri önlerine gelmiş ve Emîr Veli'yi yenmiştir. Ardından Dâmgân önlerindeyken tekrar Astarâbâd'a dönmüştür. Daha sonra Said/Seyyid Hoca, kardeşleri Abdüssamed ve Tahir'le birleşerek Şahruh Mîrza'ya karşı ayaklanmıştır. Şahruh'un ordusu karşısında yenilen Pirek padişah ve Seyyid Hoca Irak tarafına yönelmiştir. Bu sırada Pirek Padişah'ın oğlu Sultan Ali ölünce onun dayanacak gücü kalmamış ve Astarâbâd'ı bırakarak Rüstemdâr tarafına kaçmıştır. Caunî Kurbanilere ulaşan Pirek Padişah, Astarâbâd'ı kuşatarak tekrar ele geçirmiştir. Ardından Mahmud Sulduz'u Dâmgân'a göndermişse de başarısız olmuşlardır. Ancak yaklaşık yedi ay sonra bu şehri tekrar kuşatmış ve sekiz ay sonra ele geçirmiştir. Şehirden ayrılmasından sonra burası elden çıkmıştır. Şahruh Mîrza'nın Astarâbâd'a yönelmesi üzerine Rüstemdâr'a kaçmış ve burada eceliyle ölmüştür (Şâmî 1987: 155; Yezdî 2013: 199; Ca'ferî 2011: 55, 60-62; Tacü's-Selmânî 1999: 37).

⁹ Emîr Kıvameddin Şâdî bin Emîr Mübarek bin Hâce Şerefeddin Hacı Vezîr Hafî (Fasih 1339: 158-159).

36)¹⁰ (808h./1405) ve ardından da Miranşah Mîrza'yı takip etmiştir (Hafız Abru I 1371: 92; Hondmir III/II 1994: 309).¹¹ Emîr Mızrab'ın burada Emîr Seyyid Hoca'nın gerisinde olduğu görülmektedir.

Aynı yıl içinde Sultan Ali Serbedar'ın muhalefet etmesi üzerine Emîr Seyyid Hâce ve Emîr Cihan Melik Meleket'le birlikte Sebzvar'a gönderilmiş ve Sultan Ali öldürülerek burası hâkimiyet altına alınmıştır (Muharrem-Safer 808/ Temmuz 1405) (Fasih 1339: 160).

Emîr Mızrab Caku, Gazi Abdullah'la beraber Ceyhun/Amu Derya'da Halil Sultan'ın temsilcisiyle görüşmek için gitmişse de onun gelmemesi üzerine (Zilhicce 808/Haziran 1406) buradan ayrılarak Şahrüh'un yanına dönmüştür (Hafız Abru I 1371: 105, 108; Hondmir III/II 1994: 310). Seyyid Hâce Ali'nin Turşiz¹² havalisinde isyan etmesi üzerine Şahrüh Mîrza buraya Emîr Mızrab'ı göndermiştir. Ancak Seyyid Hâce Ali'nin kaçmasıyla Turşiz Emîr Mızrab'a suyurgal¹³ olarak verilmiştir (10 Muharrem 809 sonrası/27 Haziran 1406 sonrası) (Fasih 1339: 169).

Pir Ali Taz'ın¹⁴ Pir Muhammed Mîrza'yı öldürmesinden ötürü hayatından endişe eden Seyyid Ahmed Mîrza Mîrek/Emîrek, Şahrüh Mîrza'ya haber gönderince o da Emîr Mızrab'ın da aralarında bulunduğu birkaç emîri Belh'e göndermiştir. Kendisi de arkalarından gideceği sırada Ömer Mîrza'nın isyan haberi gelince bundan vazgeçmiştir (Ramazan 809/Şubat-Mart 1407) (Hafız Abru I 1371: 147, 153, 161, 191; Hondmir III/II 1994: 313; Fasih 1339: 172). Emîr Mızrab daha sonra Şahrüh Mîrza'nın Ömer Mîrza'ya karşı yaptığı savaşta (9 Zilkade 809/17 Nisan 1407) bulunmuş ve adamları Murgab Suyu civarında Mîrza'yı yaralı bir şekilde ele geçirerek ayağı bağlı vaziyette Şahrüh Mîrza'ya teslim etmişlerdir (Fasih 1339: 174; Hasan-ı Rumlu 2006: 47-48). Şahrüh Mîrza, bu meseleyi hallettikten sonra yeniden Yeke Öleng/Oleng'de¹⁵ bulunan Pir Ali Taz üzerine asker göndermiştir. Teşkil edilen orduda Emîr Mızrab'ın yanı sıra Emîr Tükel Barlas ve Emîr Şeyh Lokman Barlas da yer almıştır. Emîrlere Pir Ali Taz'ı yenerek onu Hindukuş Geçidi'ne sığınmak zorunda bırakmış ve Herat'a dönmüştür (810h. başı/1407) (Fasih 1339: 176-177; Hafız Abru I 1371: 191; Tacü's-selmânî 1999: 88; Hasan-ı Rumlu 2006: 60-61; Hondmir, III/II 1994: 313). Aynı sene Şahrüh Mîrza, Pir Muhammed'in intikamını almak amacıyla Pir Ali Taz'ın hâkim olduğu Belh'i ele geçirmiştir. Halil Sultan Şahrüh Mîrza'nın bu ilerleyişi üzerine Tirmiz'e gelerek burada eski kaleyi inşa ettirmiştir. Şahrüh Mîrza da Horasan ordusunun bir bölümünü Mızrab Caku'nun emrine vererek Emîr Timur'un 1370'de yıktığı Hısnu'l-Hünûd/Hintliler Kalesi'nin tamirine görevlendirmiştir. Şahrüh Mîrza ve Halil Sultan arasındaki barış

¹⁰ Bu görüşmede Miranşah Mîrza'dan kendisine sığınmış olan Sultan Ali Sebzvarî ve Pirek Padişah ile yanında bulunanları istemişlerdir. Bu istek uygun görülüp Emîr Seyyid Hoca'ya teslim edilmiştir (Hasan-ı Rumlu 2006: 36).

¹¹ Bu olay Muharrem 808/ Temmuz 1405 ile Cemaziyelevvel 808/Ekim 1405 arasındadır.

¹² Turşiz Kalesi, Emîr Timur zamanında ele geçirilmiştir. Kalede bulunan Sedidiler af diledikten sonra Emîr Timur onları kale muhafızlığı yapmaları için Türkistan tarafına göndermiştir (Yezdî 2013: 135; Hondmir III/I 1994: 247).

¹³ Soyurgal olarak da geçmektedir. Daimî ihsan, inam, ikram ve bahşiş anlamlarına gelmektedir. İktâ uygulamasının değiştirilmiş bir şekli olduğu anlaşılmaktadır. Hizmet karşılığında ziyade bir başış şeklinde verilen suyurgal, verilen kişiye dokunulmazlığın yanı sıra idarî ve hukukî ayrıcalıklar da kazandırmaktadır. Timurlu Devleti'nde tuyuldan açık bir şekilde ayırt edilememektedir. (Babur II 1987: 647-648; Lambton 1997: 732; Ölmez 2009: 389)

¹⁴ Pir Ali Taz'ın babası Munglu Timur, "nefsinin ve kişiliğinin kötülüğünden ötürü" Emîr Hüseyin tarafından öldürülmüştür. Emîr Timur bu olayın ardından 12 yaşındaki Pir Ali Taz'ı yanına alarak onu emîrliğe kadar yükseltmiş ve ona babasının hezare/binliğini vermiştir (Tacü's-Selmânî 1999: 85-86). Tacü's-selmânî, Halil Sultan'ın gizlice adam göndererek onu Pir Muhammed'e karşı kıskırtarak isyan etmeye teşvik ettiğini bildirmektedir. Cihangir Mîrza'nın oğlu veliaht Pir Muhammed Mîrza'nın toprakları olan Gazne ve Kabil'i ona vermeyi vaat etmiştir. Pir Muhammed'in bütün devlet işlerini tek elden yürüten Pir Ali Taz, 14 Ramazan 809/22 Şubat 1407'de bir baskınla Pir Muhammed Mîrza'yı öldürmüştür (Tacü's-Selmânî 1999: 85-86; İbni Arabşah 2012: 399, 406; Hasan-ı Rumlu 2006: 60).

¹⁵ Hafız Abru *Teke Öleng* olarak vermiştir (Hafız Abru I 1371: 191).

görüşmelerinde Mızrab Caku, Halil Sultan'ı destekleyen Emîr Allahdâd ile birbirlerine karşılıklı selam, mektup ve hediyeler göndermişlerdir (İbni Arabşah 2012: 411-412; Barthold 1997: 62).

Emîr Milket/Meleket'in oğlu Emîr Cihan Melik, Hasan Candar ve Yusuf Celil başta olmak üzere bazı beylerle anlaşarak Cuma namazında Şahruh Mîrza'yı öldürmeyi kararlaştırmıştır. Emîr Mızrab bu suikastı bildirince Şahruh Mîrza o gün camiye gitmemiş ve yapılan meşveretin ardından savaş kararı alınmıştır. Plânları ortaya çıkan muhalifler saldırıya geçmiş ve Hasan Candar, Emîr Mızrab'a saldırarak onu alından ve elinden yaralamıştır. (Zilkade 810/Nisan 1408) (Hafız Abru I 1371: 211; Ca'ferî 2011: 62; Tacü's-selmânî 1999: 91; Hondmir III/II 1994: 314).¹⁶

Emîr Mızrab, Şahruh Mîrza'nın Sicistan/Sistan üzerine yaptığı seferde bulunmuş ve İsfizar Kalesi'nin kuşatılmasında lağım açmakla görevlendirilmiştir (10 Cemaziyevvel 811h. /1 Ekim 1408 sonrası) (Hafız Abru I 1371: 261). Şeyh Nureddin'in kalabalık bir ordu toplayarak ilk muhalefet girişiminde Uluğ Beg Mîrza ve Emîr Şah Melik'e saldırması üzerine (15 Zilhicce 811/1 Mayıs 1409) Emîr Mızrab'la birlikte Emîr Barlas, Emîr Yusufhâce ve koşun emîrleri Moğol sınırında gönderilmiştir (Fasih 1339: 185). 810h.1407-1408 yılında vezîrliğe tayin edilen Hâce Gıyaseddin Salar Simnanî, aşırı vergi yüklediği gerekçesiyle hakkında yapılan şikâyet sonucunda Sistan tarafında kaçtığında bu vezîrin peşine Emîr Mızrab gönderilmiştir (Rebiülevvel 811/Ağustos 1408) (Hondmir 1317 (2535 Şahinşahî)): 343-345; Hondmir III/II 1994: 314; Ukaylî 1337: 336).¹⁷

Mızrab, Emîrek Ahmed Mîrza'ya Özkend suyuralgı olarak verildiğinde Yadigâr Mîrza ve diğer emîrlerle birlikte buraya gönderilmiştir (812h./1409-1410) (Hafız Abru I 1371: 301).¹⁸ Emîr Şeyh Nureddin'in Uluğ Bey ve Emîr Şah Melik'i yendiğini (15 Zilhicce 812/20 Nisan 1410) haber alan Şahruh Mîrza, Emîr Mızrab ve Emîr Tükel Barlas, Emîr Yadigâr Şah Arlat gibi beyleri Maverâünnehir'e göndermiştir. Şahruh Mîrza'nın Çiçektu menziline bulunduğu sırada Emîr

¹⁶ Tacü's-selmanî bu olayı daha farklı anlatmaktadır. Buna göre, Cihan Melik, Hasan Candar, Yusuf Celil ve Timurtaş oğlu Saadet aralarında anlaşarak Şahruh Mîrza'ya suikast girişiminde bulunmak üzere anlaşmıştır. Buna göre ordunun Sistan üzerine yürümesi için toplandığında teftiş sırasında Emîr Cihan Melik, atlılar ve zırhlıları denemesi ve bakımı sırasında yanındakilerle Şahruh Mîrza'ya kılıçla saldıracaktır. Bu durumu öğrenen Tugay Merken oğlu Aceb Şîr, bu durumdan saray görevlilerini haberdâr etmiştir. Şahruh Mîrza orduyu görmek üzere gelirken Emîr Mızrab'ı hükümdarlık alayından önce göndermesinden şüphelenen suikastçılardan Hasan Candar, planlarının açığa çıktığını anlayınca adı geçen emîre saldırmıştır. Emîr Cihan Melik ve Nemedek Halil Sultan'ın yanına gitmek üzere Maverâünnehir tarafına yönelmiştir. Ancak Emîr Çerkes, Mahan'da Emîr Cihan Melik ve Nemedek'i yakalayıp bağlayarak Şahruh Mîrza'ya göndermiştir (Tacü's-Selmânî 1999: 89-92).

¹⁷ Hâce Gıyaseddin Salar Simnanî, Emîr Timur devrinde vezîrlik yapmıştır. Şahruh Mîrza'nın divânında da aynı görevi yürütmüştür. Fakat o, emîrler başta olmak üzere devlet ileri gelenlerine baskı kurmuş ve bunlara vergi olarak büyük meblağlar yüklemiştir. Emri altındakilere ve reayaya adaletli ve insafı davranan Hâce Gıyaseddin Salar Simnanî, devletin ileri gelenlerine karşı kavgacı bir tavır takınmıştır. 16 Rabiulevvel 811/9 Ağustos 1408'de tutuklanmış ve kılıçla öldürülmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. (Yağlı 2014)

¹⁸ Ömer Şeyh'in oğludur. Esas adı Ahmed Mîrza olup 1388 doğumludur. 1425'te otuz yedi yaşında ölmüştür. Ahmed Mîrza, Yedi Yıllık Sefer'e katılmış ve göçürülen Kara Tatarların yolda isyan etmesi sonucunda Damgan tarafına gönderilen birlikte yer almıştır. Bu seferin sonunda evlendirilen mîrzalar arasında Ahmed de vardır. Çin Seferi öncesinde Halil Sultan ve beglerle birlikte Taşkent, Şahruhiye ve Sayram'da kışlık karargâh kurmakla görevlendirilmiştir. Emîr Timur'un Aksulad'dan Otrar'a yöneldiğinde Ahmed Mîrza, Halil Sultan ve emîrlerle birlikte Barangar/sağ koldan Moğollar üzerine yönelmiştir. Emîr Timur'un ölümünün ardından Halil Sultan'a biat edenler arasında yer almıştır. Halil Sultan, Şahruh Mîrza tarafına geçmesinden endişe duyduğu Ahmed Mîrza'ya Emîr Timur ve Muhammed Sultan Mîrza'nın hareminden birini vermiştir. Ahmed Mîrza, Halil Sultan tarafından Argunşah'la birlikte Emîr Hudaydâd Hüseyinî üzerine gönderilmiştir. Halil Sultan, Emîr Hudaydâd Hüseyinî tarafından esir alındığı vakte kadar onun yanında bulunmuştur. Emîr Hudaydâd Hüseyinî öldürüldükten sonra Şahruh, Ahmed Mîrza'yı Özkend bölgesinin yönetimine bırakmıştır. Ancak 819/1416'da Kaşgar'dan gelen Ahmed Mîrza, İlgir Mîrza'yla birlikte Şahruh'a muhalefete girişmiştir (Yezdî 2013: 430, 438, 442, 453; Ca'ferî 2011: 45-46, 50; Tacü's-Selmânî 1999: 17, 103, 108-109, 114; Hasan-ı Rumlu 2006: 73-74, 115; Amîr Timur v Mirovay İstoriî 1994: 197).

Şeyh Nureddin'in Emîr Şah Melik'i yendikten sonra Buhara ve Keş'in ele geçirilmesi için yanındaki emîrleri gönderdiği haberini getiren Emîr Mızrab'ın daha sonra Tirmiz'de olduğu görülmektedir. Ardından Şahruh Mîrza'nın emriyle (17 Safer 813/21 Haziran 1410) Tirmiz'den hareketle ordu-yu hümayuna katılmıştır (Hafız Abru I 1371: 363, 366-367, 368, 369, 370; Fasih 1339: 199).¹⁹ Şahruh Mîrza ve Emîr Şeyh Nureddin'in orduları Yam Suyu kenarında bulunan Kızıl Ribat mevkiinde harp nizamı aldığında Emîr Mızrab, heravul-u kolda²⁰ yer almıştır (9 Rebiülevvel 813/12 Temmuz 1410) (Hafız Abru I 1371: 372-373; Aka 1994: 92) . Savaştan galip ayrılan Şahruh Mîrza, Emîr Mızrab'ı Hisar-ı Şadman tarafına Emîr Şeyh Nureddin'in adamlarından olan Emîr Hamza Sulduz'un üzerine ilgar olarak göndermiştir (27 Rebiülevvel 813/30 Temmuz 1410) (Fasih 1339: 201; Hafız Abru I 1371: 382-383; Aka 1994: 93).

Emîr Mızrab, Şahruh Mîrza'nın hâkimiyetini sağlamlaştırmak için bulunduğu seferlerden biri de Bedeşan üzerine yapılandır. Emîr Seyyid Ali Tarhan ve Emîr Firuzşah'la birlikte İbrahim Sultan Mîrza'ya katılmaları için Belh tarafına gönderildikten sonra harekete geçilerek Bedeşan hâkimiyet altına alınmıştır (815h./1412-1413) (Hafız Abru I 1371: 469; Hasan-ı Rumlu 2006: 100).²¹ Daha sonra Sari ve Amul tarafında bulunan Emîr Seyyid Ali Kiya'yı tabiyet altına almak için Emîr İlyas Hâce'yle beraber teşkil edilen orduyla birlikte hareket etmiştir. Şahruh Mîrza'nın adı geçen emîrler tarafından iletilen mesajlarını kabul eden Seyyid Ali Kiya tabiyet altına girmiş ve geçmiş suçları affedilmiştir (817h./1414-1415) (Hafız Abru I 1371: 515-517).

Mızrab Caku, ölümünden kısa süre önce Şahruh Mîrza'nın İskender Mîrza üzerine İsfahan'a yaptığı sefere katılmış ve Emîr Hoca'yla birlikte İskender Mîrza'nın karavuluna başarılı bir saldırı gerçekleştirmiştir (817h./1414) (Hafız Abru I 1371: 531; Ca'ferî 2011: 75; Hasan-ı Rumlu 2006: 106-107). Ardından kendisine Şahruh Mîrza tarafından on bin adam tahsis edilerek Batı Huzistan ve Güney Hürmüz tarafına gönderilmiş ve vazifesini başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Şahruh Mîrza, bu seferin sonunda Şiraz'ın yönetimini Emîr Mızrab'a bırakmış fakat Tabes'e giderken yolda Mızrab ölmüştür. Ardından Fars bölgesini Şahruh Mîrza oğlu İbrahim Sultan Mîrza'ya bırakmıştır (Receb 817/Eylül-Ekim 1414) (Hafız Abru I 1371: 558-559; Ca'ferî 2011: 78; Hondmir III/II 1994: 328).

Mızrab Caku'nun oğlu Sultan Pir Ahmed ise Emîr Timur zamanında emîrül-ümera ve emîr-i tümen arasındadır. Pir Ahmed Emîr Timur öldükten sonra Halil Sultan'ın yanında olmuş ve burada görevini kötüye kullandığı için öldürülmüştür (Muizzü'l-ensâb, [yz] The British Library: 90b; Muizzü'l-ensâb III 2006: 112). Hakkında pek fazla bilgi olmaması onun taşrada emîrül-ümera olduğunu düşündürmektedir (Manz 2006: 234-235).

Sonuç

Emîr Mızrab, ne babası Emîr Caku ne de kardeşi Emîr Cihanşah gibi bir güce ulaşamamıştır. Her ne kadar oğlu gibi kendisi de emîrül-ümera olsa da Timurlu tarihinde derin bir iz bırakamamışlardır. 1397'de Horasan'ın Şahruh Mîrza'ya verilmesiyle birlikte onun maiyetine dâhil edilen Emîr Mızrab, Emîr Timur'un ölmesinin ardından Horasan'a tayin edilen emîrler arasındaydı. Miranşah Mîrza'yla ve Halil Sultan'la yapılan görüşmelere katılmıştır. Şahruh Mîrza'nın Ömer Mîrza'yla yaptığı savaşta adı geçen şehzadeyi yaralı olarak yakalayıp Şahruh Mîrza'ya teslim etmiştir. Emîr Mızrab'ın diğer bir önemli hizmeti de Şahruh Mîrza'ya karşı düzenlenen suikast girişimini ortaya çıkarması ve bunu engellemesidir. Şahruh Mîrza'nın Horasan'daki hâkimiyetini sağlamak için önemli katkılar sağlamıştır. Bu dönemde oğlu Emîr

¹⁹ Şeyh Nureddin'in adamlarından olan Cengiz Oğlan ve Abdülkerim, Tirmiz'de Emîr Mızrab'ı gözetlemiştir (Hafız Abru I 1371: 368, 369).

²⁰ İrevül ile aynıdır. Öncü birlik anlamındadır. Kol ise merkez anlamında kullanılmaktadır (Babur II 1987: 610, 614, 666).

²¹ Ahsenü't-tevârih'te bu seferin tarihi (815h./1413) olarak verilmektedir (Hasan-ı Rumlu 2006: 100).

Sultan Pir Ahmed'in Şahruh Mîrza muhalifi Halil Sultan tarafında olması dikkat çekici bir husustur.

Summary

Amir Mızrab Barlas was the son of Amir Chaku. He has a son, Sultan Pir Ahmad, and three daughters, Devlet Sultan, Mihriye Bigim and Şehr-i Banu. He was the brother of Amir Jahanshah Barlas, one of the important amirs of the Timurid State. Amir Mızrab served as amîr-i divân during the time of Amir Timur, amîr-i amîr/ amîru'l-umarâ, tavaci and division commander during the reign of Shah Rukh. Amir Mızrab, the ruler of the Qunduz and Baglan nations, was also given Turshiz as soyurghal and died while serving as a Persian ruler.

Amir Mızrab, who was first seen in the Indian Expedition of Amir Timur, participated in the Seven-Year Campaign while he was active in Baghdad, Mardin and took part in the Ankara War. But, he was sent to Horasan after the Ankara War. Amir Mızrab, who was assigned to the service of Shah Rukh Mirza, who was previously appointed to Horasan administration, continued to subject him after the death of Amir Timur, and in order to consolidate the dominance of Shah Rukh, in areas such as Tus, Mashhad, Sebzvar, Turshiz, Balkh, Sistan, Badahshan, Isfahan has fought against the opposition. He was also aware of the planned assassination of Shah Rukh Mirza and informed the ruler of the situation and provided a very important service. Amir Mızrab participated in the expedition of Shah Rukh Mirza on Isfahan and performed successful missions there. Although Shah Rukh Mirza left the rule of Shiraz to Amir Mızrab return of this expedition, this Amir died on the way (1414).

Pir Ahmad, the son of Amir Mızrab, served as amîru'l-umara and amîr-i tuman during the time of Amir Timur. Pir Ahmad, who did not know much about him, took the side of Khalil Sultan with the death of Amir Timur. He was killed on the grounds that he was abusing the mission while he was in the service of Mirza.

Kaynakça

- AKA, İsmail (1994), *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara: TTK Yay.
- ALAN, Hayrunnisa (2017), "Timurlular", *Avrasya'nın Sekiz Asrı Çengizogulları*, (hzl. Hayrunnisa Alan- vd.), İstanbul: Ötüken Neşriyat, s.180-247.
- Amîr Temur v Mirovay İstorii* (1994), İzdetelska-Poligrafiçkiy Kontsern «Şark», Taşkent.
- BARTHOLD, Wilhelm (1997), *Uluğ Beg ve Zamanı*, (çev. İsmail Aka), Ankara: TTK. Yay.
- Ca'ferî bin Muhammed el-Hüseynî (2011), *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (çev. İsmail Aka), Ankara: TTK Yay.
- Fasih Ahmed bin Celaledin Muhammed Hafî (1339), *Mücmel-i Fasihî*, (nşr. Mahmud Ferruh), Bastan-Meşhed.
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur (1987), *Vekayi*, C. II, (çev. Reşit Rahmeti Arat), Ankara: TTK Yay., 2. bs.
- Giyaseddin Ali Yezdî (1379), *Sa'adetnâme (Rûznâme-i Gazavât-ı Hindustân)*, (nşr. İrec Afşar), Tahran.
- Hafız Abru (1371), *Zübdetü't-tevârih*, C. I, (nşr. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevadî), Tahran.
- Hasan-ı Rumlu (2006), *Ahsenü't-Tevârih*, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara: TTK Yay.
- Hondmir (1317/2535 Şahinşahî Yılı), *Düstûrû'l-vüzerâ*, (nşr. Said Nefisî), Tahran.
- Hondmir (1994), *Habibu's-siyer*, C. III/I-III/II, (trans.-Ed. W.M. Thackston), Harvard: Harvard University.
- İbni Arabşah (2012), *Acâibu'l Makdur (Bozkırdan Gelen Bela)*, (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yay.
- LAMBTON, Ann K.S. (1997), "Soyurghal", *EI²*, C. IX, Leiden-Brill: s.731-734.
- MANZ, Beatrice Forbes (2006), *Timurlenk*, (çev. Zuhâl Bilgin), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Muhammed bin Hondşah bin Mahmud Mirhond (1380), *Ravzatü's-safa Siyretü'l Enbiya ve Mülûkü'l Hulefa*, C. VI-I/ IX, (nşr. Cemşid Kıyanfer), Tahran.
- Muizzü'l-ensâb* (2006), İstoriya Kazahstana v Percidskih İstoçnikah, Tom III, Almatı.
- Muizzü'l-ensâb*, The British Library, Catalogue Or. 467.
- Nizamüddin Şâmî (1987), *Zafernâme*, (çev. Necati Lugal), Ankara: TTK Yay., 2. bs.
- ÖLMEZ, Mehmet (2009), "Soyurghal", *DİA*, C. XXXVII: s.388-389.
- Seyfeddin Hacı ibn Nizam Ukaylî (1337), *Âsârü'l-vüzerâ*, (nşr. Mir Celaledin Hüseyinî Urmevî (Muhaddih)), Tahran.
- Şerefeddin Ali Yezdî (1336), *Zafernâme*, C. I-II, (tash. Muhammed Abbasî), Tahran.
- Şerefüddin Ali Yezdî (2013), *Zafernâme*, (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yay.
- Tacü's-selmânî (1999), *Tarihname*, (çev. İsmail Aka), Ankara: TTK Yay., 2. bs.
- YAĞLI, Ali Rıza (2014), *Timurlu Devleti'nde Vezîrler ve Vezîrlik Kurumu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış doktora tezi).